

Läsning och lärande

- Talspråk och tänkande.
- Skriftspråk och tänkande.
- Skriftspråkligt tänkande och lärande.
- Att gå förbi sin egen konkreta erfarenhet
- En vidgad syn på läsning som företeelse.
- Värdet av att känna till fenomenet förståelse
- Mekanisk avläsning ett osynligt gissel.

bo.sundblad@gmail.com

1

Talat språk ock tänkande

Jag hade gömt det ord jag ville säga

*okroppslig vänder tanken hem
till skuggornas sal*

2

Språkets betydelse för individen

Per Linnell "Människans språk"

- *vareblivning* av olika ting i omvärlden,
- *förståelse* och *tolkning* av omvärlden, igenkänning och minnen av ting och episoder,
- *koncentration* och *uppmärksamhet*,
- *problemlösning* och organisation av tänkande,
- *bearbetande av emotionella problem*,
- *organisation och styrning av handlingar, samarbete med andra och påverkan av andra*,
- utvecklande av *social identitet, självförtroende* och *social gemenskap*.

3

Några vardagliga exempel:

En naturkunnig person som iakttar olika blommor, småfåglar etc under en skogs promenad uppmärksammar och identifierar många fler skillnader mellan olika blommor och småfåglar än en person som saknar begrepp på detta område. Medan den okunnige bara tycker sig se "blommor" och "småfåglar" och efteråt inte kommer ihåg några detaljer, tenderar den naturkunnige att lägga märke till skillnaderna mellan olika blommor (smörblomma, hästfibbla, baldersbrå, hundkäx, rölleka etc) och fåglar (gråsparv, pilfink, bofink, lövsångare, svartmes etc) och minns ofta en hel del av detta efteråt.

Eller låt oss ta exemplet att vi tittar på ett histologiskt preparat i ett mikroskop. Lekmannen ser då bara ett mönster av färger och former (runda, avlånga, oregelbundna områden av olika färg grupperade på ett visst sätt). En sakkunnig uppmärksammar, "ser", mycket mer; celler av olika slag i olika friska eller sjuka tillstånd, delar av celler och deras inbördes förhållanden. Med hjälp av sin begreppsapparat och fackkännedom drar histologen slutsatser av vad han ser; man kan nästan tala om att han direkt "ser", säg, en viss cancerform på preparatet.

4

Ett sätt att med layouten göra göra texten lättare**Några vardagliga exempel:**

En naturkunnig person
som iakttar olika blommor, småfåglar etc
under en skogspromenad
uppmärksammar och identifierar många fler skillnader mellan olika
blommor och småfåglar
än en person som saknar begrepp på detta område.
Medan den okunnige bara tycker sig se "blommor" och "småfåglar"
och efteråt inte kommer ihåg några detaljer,
tenderar den naturkunnige att lägga märke till
skillnaderna mellan olika blommor
(smörblomma, hästfibbla, baldersbrå, hundkäx, rölleka etc)
och fåglar (gråsparv, pilfink, bofink, lövsångare, svartmes etc) och
minns ofta en hel del av detta efteråt.

5

Varseblivning, förståelse och igenkänning

Det är en ofta gjord iakttagelse att den som "kan" något på
ett visst område "ser" mycket mer inom denna del av
verkligheten. Att veta något på ett visst område innebär
nästan alltid att ha tillgång till många begrepp, med vars
hjälp man kategoriserar och analyserar verkligheten, och
dessa begrepp är knutna till språkliga uttryck, "ord".

När man utvecklar begrepp som ännu saknar språkliga
beteckningar, upplever man praktiskt taget alltid ett behov
av språkliga uttryck, vilket leder till att man myntar nya
sådana uttryck. Vi kan därför etablera ett samband mellan
tillgången till språkliga uttryck med därtill knutna begrepp
och förmågan att varsebli verkligheten med större
detaljrikedom.

6

Skrivet språk och tänkande

Läsningens effekt på lärande

Walter J Ong
 ”Muntlig och skriftlig kultur.
 Teknologiseringen av ordet”

7

”Föra att visa hur man kan bestämma resultanten till två krafter, tänker vi oss att vi har krafterna 3 N och 5 N och att de har samma angreppspunkt.”

Abstrakt tänkande

Resultanten, krafter angreppspunkt

Princip tänkande

Kraftparallelogram

Hypotetiskt tänkande eller obundet tänkande

”Rita kraften i dragstången i större skala på ett papper. Ändra stångens vinkel i förhållande till marken. Mät hur stor den effektiva dragkraften då blir.”

Sammansättning av krafter

För att visa hur man kan bestämma resultanten till två krafter, tänker vi oss att vi har krafterna 3 N och 5 N och att de båda krafterna har samma angreppspunkt. Eftersom det inte spelar någon roll hur föremålet ser ut, nöjer vi oss med att rita kraftplanen. Hur stor resultanten blir, och vilken riktning den får, beror på hur de båda krafterna är riktade i förhållande till varandra.

Krafterna är riktade åt samma håll

När två krafter är riktade åt samma håll och har samma angreppspunkt, kan krafterna ritas som i figuren till höger. Resultanten blir lika stor som summan av de båda krafterna.

Krafterna är riktade åt motsatt håll

När två krafter är riktade åt rakt motsatt håll, kan de ersättas med en kraft som är lika stor som differensen (skillnaden) mellan krafterna.

Krafterna bildar vinkel med varandra

Då krafterna bildar en viss vinkel med varandra, som i figuren till höger, kan vi inte direkt se hur stor resultanten blir.

Vi kan då rita en så kallad kraftparallelogram.

- Först ritas två linjer (sträckade i figuren), som är parallella med de båda krafterna. Dessa linjer skär varandra i punkten D.
- Vi har nu en parallelogram med krafterna och de ritade linjerna som sidor.
- Resultanten till krafterna är lika stor som diagonalen OD i parallelogrammen.

Måter vi diagonalen i figuren till höger, ser vi att resultanten till krafterna är cirka 7,4 N.

Övning: Rita krafterna 5 N och 3 N på ett papper. Se reda på hur stor resultanten blir om vinkeln mellan krafterna är 90°.

Uppdelning av krafter

Studera figuren till höger. Om vi tänker oss att dragkraften i stången är 200 N, kommer inte vagnen att påverkas framåt med denna kraft. Dragkraften är ju riktad snett uppåt! Den kan emellertid delas upp i två krafter – en som är riktad uppåt och en som verkar längs marken.

Det är bara den del av kraften som är riktad längs marken, som gör att vagnen dras framåt.

I detta fall blir den ”effektiva” dragkraften cirka 250 N. (Kontrollera genom att mäta med linjal i figuren).

Övning: Rita kraften i dragstången i större skala på ett papper. Ändra stångens vinkel i förhållande till marken. Mät hur stor den effektiva dragkraften då blir.

8

Ökande krav på läsning i samhället och rätten att få bli litterat.

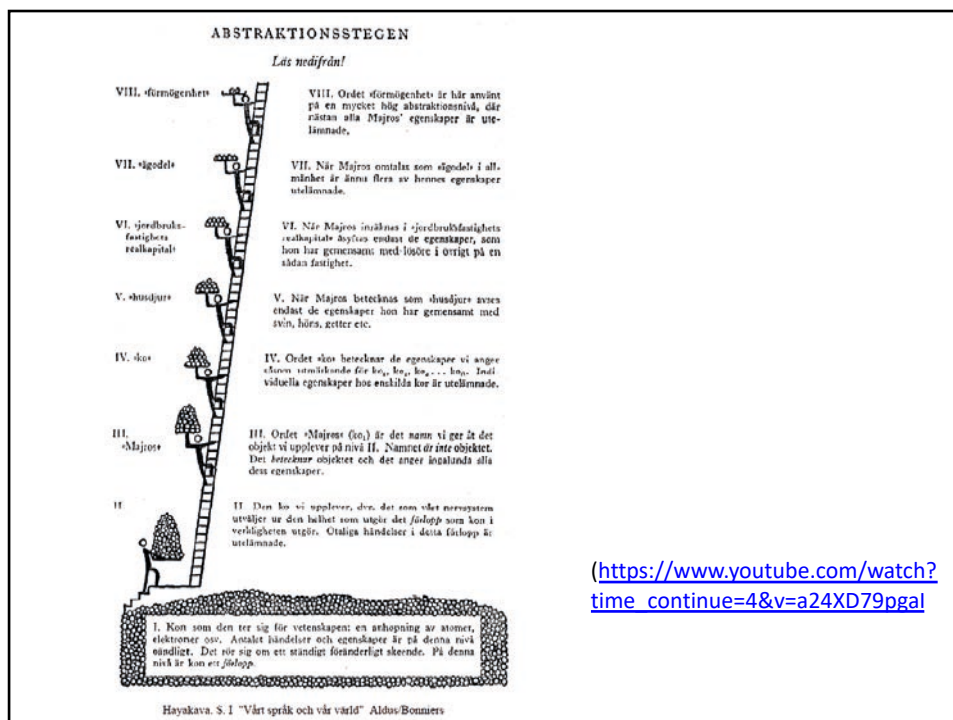
Baserat på skolverkets **Rapport 115 "Grunden för fortsatt lärande"**

Vuxna 16 – 65 år. Delen "Läsninglöpande text" ("Prose literacy"). 5 nivåer

- Nivå 1
Söka enkla information, korta enkla budskap t ex "vad kommer i TV i kväll" ca å k 3, *kravnivå i samhället fram till 1920-talet* (7,5 % på den nivån men klarar inte nivå 2)
- Nivå 2
Enklare skötselavvisning, enklare skönlitteratur, ta körkort ca å k 6, *kravnivå i samhället fram till 1970-talet* (20,3 % på denna nivå men klarar inte nivå 3) (Debatten 1975, Hans Grundin "15 % Funktionellt illitterata", "The new illiteracy" 15% hela västvärlden.)
- Nivå 3
Att kunna dra slutsatser som inte motsvaras av en ordagrann formulering i texten, "läsa mellan raderna". Fysik- eller kemiboken på högstadiet eller yrkesämnen på gymnasiet. **Litterat:** Att via läsande och skrivande ha erövrat abstrakt och hypotetiskt tänkande. Godkänd i åk 9 vt -98 ?, *kravnivå i samhället 1990-talet.* (7,5 %+ 20,3% = 27,8% klarar inte detta)

(Bilaga 5 i Nya LUS – boken)

9

10

Sambandet mellan att frivilligt läsa skönlitteratur på sin fritid och höga betyg i alla ämnen i åk 9 är nästan linjärt.

SOU 2010:97

Resultatuppföljning, läskvalitet och skolutveckling

– tre bidrag till diskussionen om jämställdhet i skolan

Rapport XIII

från Delegationen för jämställdhet i skolan

Stockholm 2010

11

Läsning som fenomen

Det som pågår när en läsare läser

håll isär det från

Läsundervisning

När någon försöker ta kontroll över att lära sig läsa

12

Hur tänker vi?

Hur vi tänker bestämmer vad vi ser

Ofta omedvetet

Ett annat ord för ”hur vi tänker” är teori

13

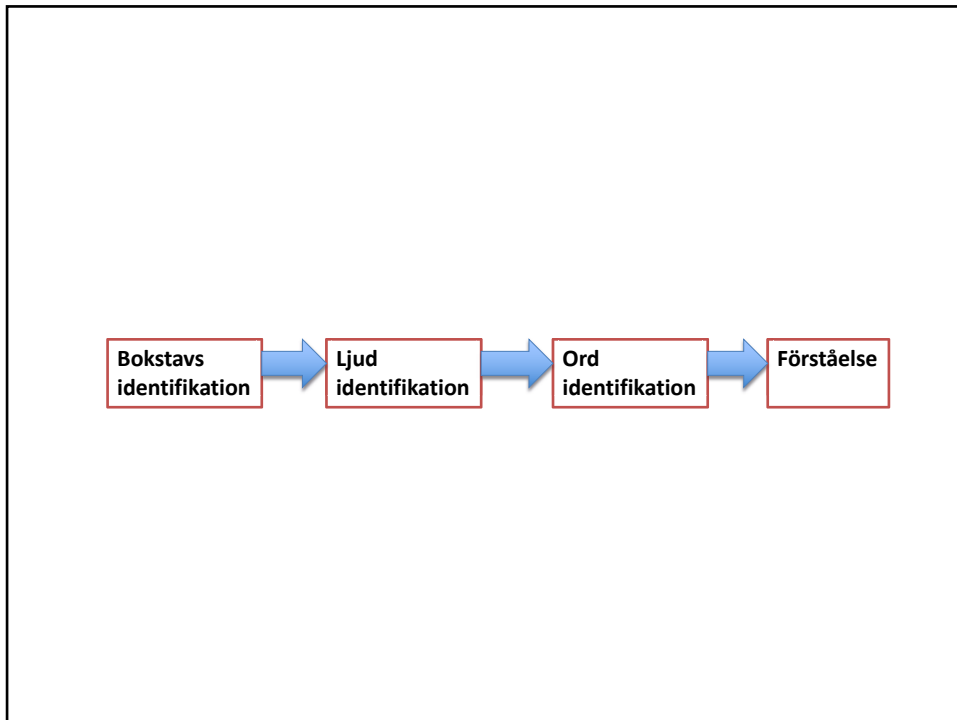
Bokstavs
identifikation

Ljud
identifikation

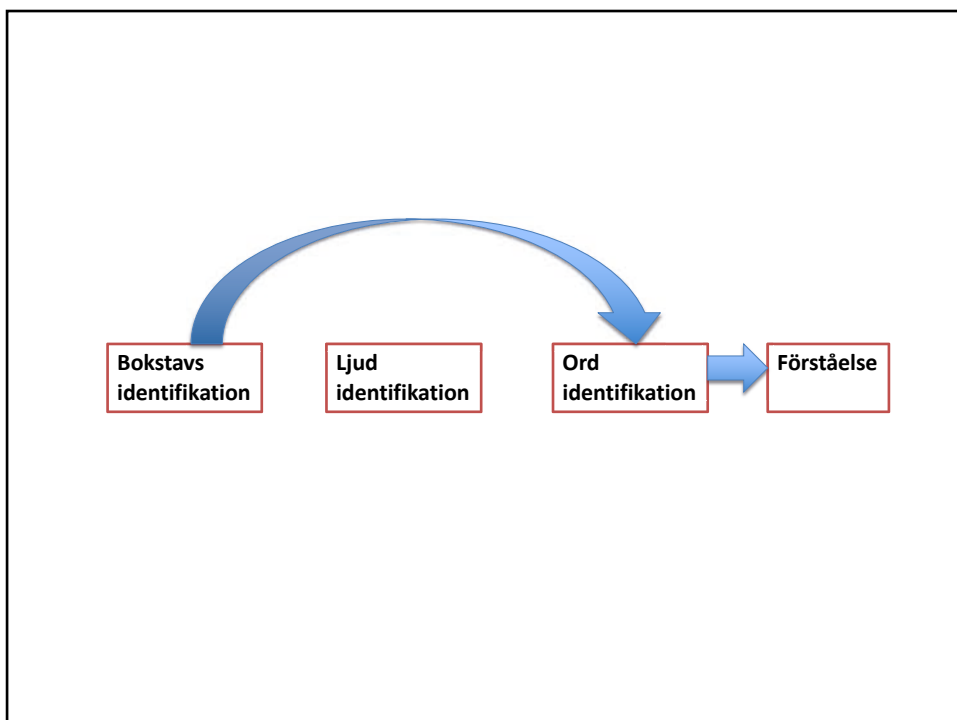
Ord
identifikation

Förståelse

14

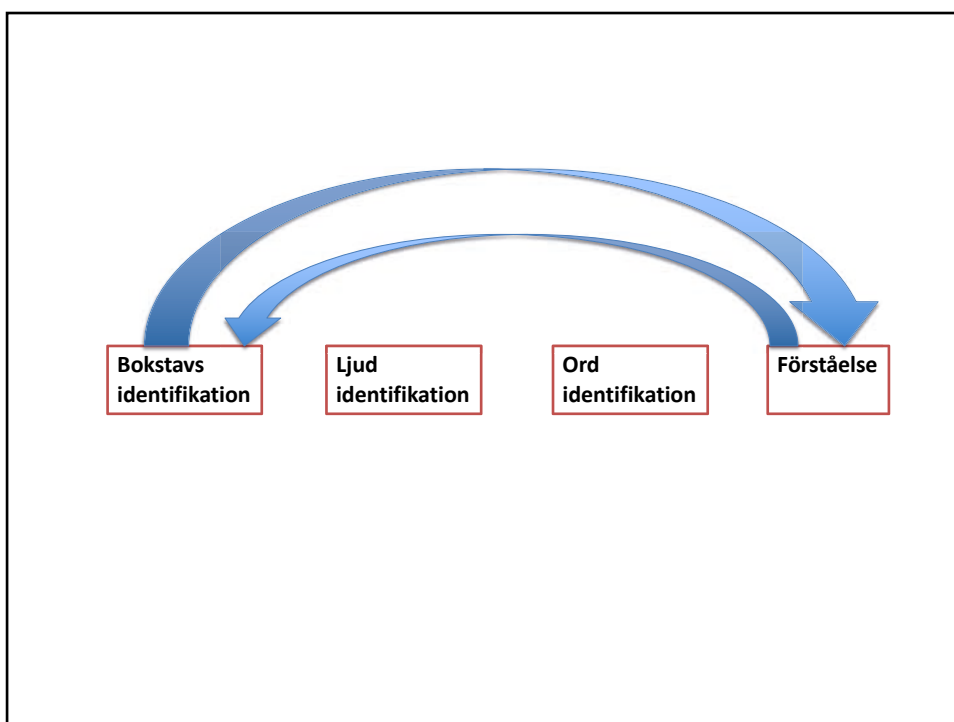
15

16

hatt

17

18

Leasa skäl Wien af än check.

19

Kott aphanling öm honug Erök dyn flotjonde

Dynnä tupikse ressenonsmonark zåg damens lus lemtonhumladrittity. Höns modru vr Rakatina of Taschen-Larvenburk onk höns farde Hustav Gasa.

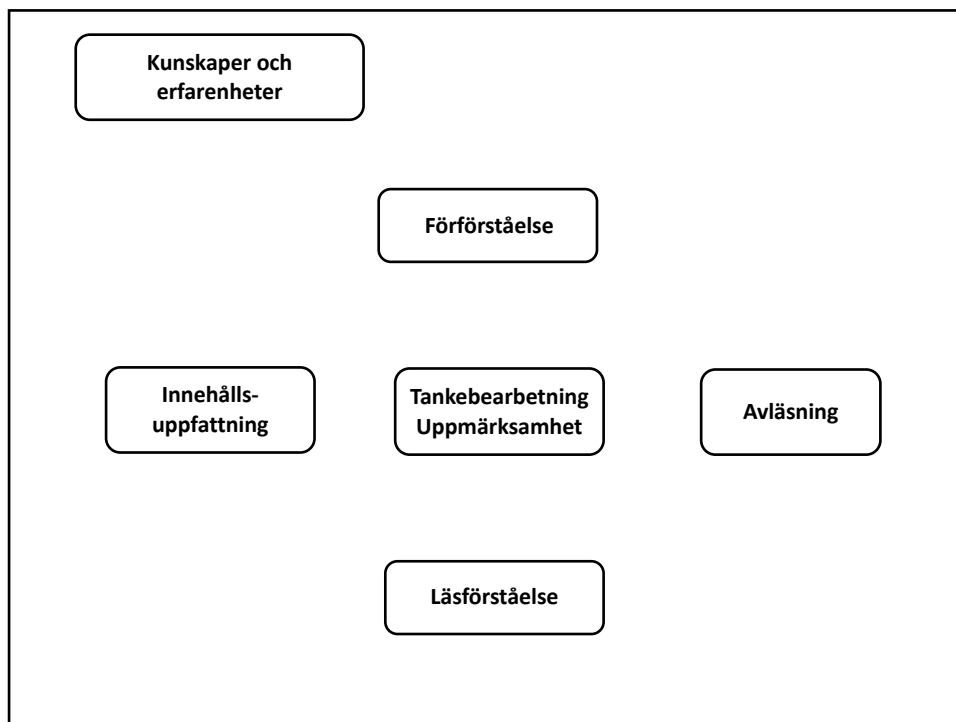
Erök fisk ne grönnling utbidläng udne elding åv ytlämka ärlare; hann tallade ytträkt laträng osk vra emma y di fläska ap tyduns fetnskrapor: hixtolya, asprällogri osch teolgxzci.

Til hnas unjänke hödre tyditt dn cedmra beröngde Røjarn Prsn. Frållangtet mlang Erök ohc farden, Guxta Hawsa, vra udnerstödom knaska spnät, wylt ücke indreda honugen at inghänta knorrprissens råt y usryketpilotixa fågorr. Gystag Vasla junnade Eröxz öngdrehanglingra um gifserlâm ned Englas bråttnyng Esylabet.

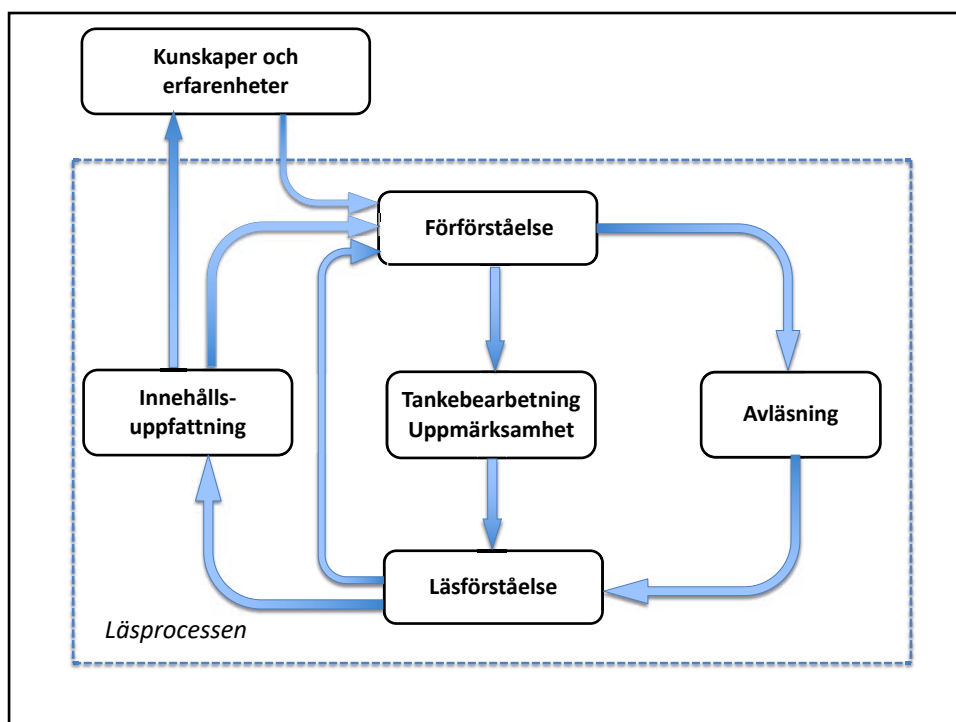
Fter Gussar Varsasx döv temponhumlakixti bäfeste Erik kugamattens ftälling genm Abroga ärtilkar sämtonghundarkixtiytt. Hangs djävra ytrynkespullityk fröostakadu swäla kronfiltkr: Gamknark ach Lubenk sannamdaddage siv not honmo osh krik ukbört femsonhunsasessisre deg so knallende Mordiska sugåskrivet.

Ekris sykliä nistecksannhes rykteda sik skärsilt mos Struveätsen, ohh Vante Tures sån Mills Sure dumdes fentorhuntutettisess till böben frö örffädery. Hen bedäändes, män fölande rå schlo Irek fävl ihäl hanom. Kirre fludde futsländirt förvyrrad tel skoks. Ham gifte sek ned Kamin Mossgotter, sum säddle nuttler po troget ech dög så säningom af förviftad ättsoppa fingtanhunglasuttisug.

20

21

22

Erfarenheter och kunskaper

i lässituationer

Attityder

Uppfattning av:

Vad läsning är

Den egna läsförmågan

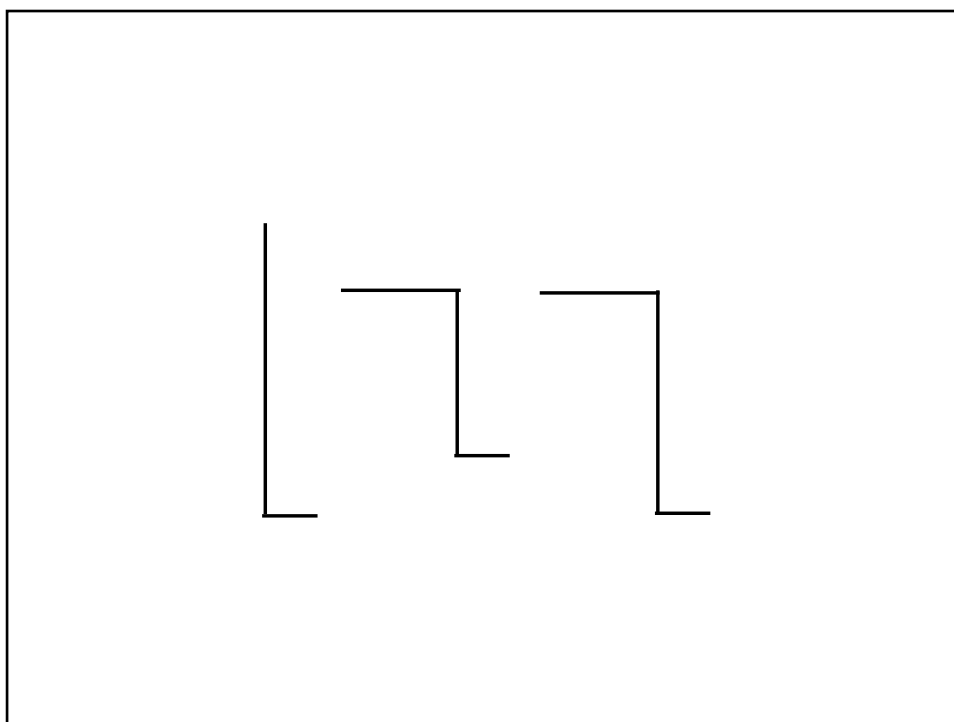
Vad det ska vara bra för Självförtroende i lässituationer

Ämneskunskaper

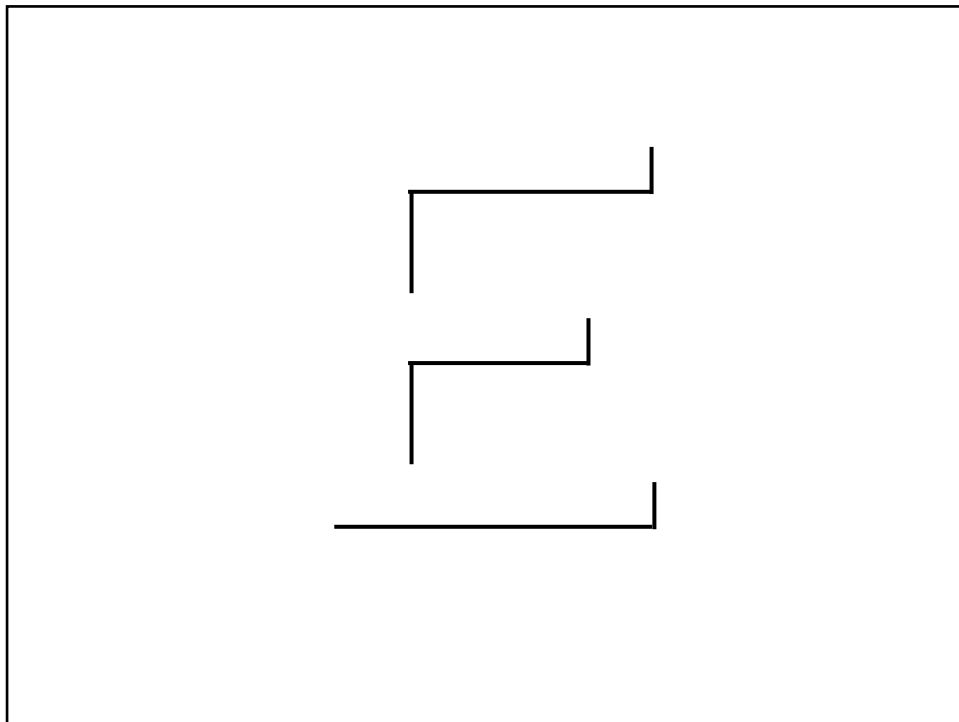
Aktualiseras av

Rubriken eller Uppgiften

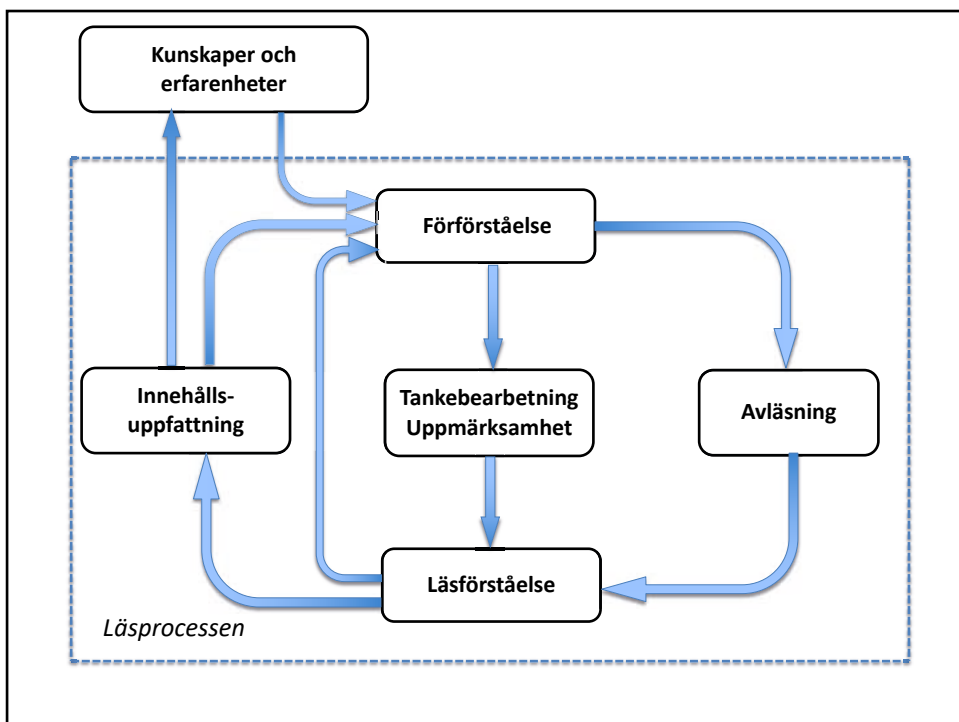
23

24

25

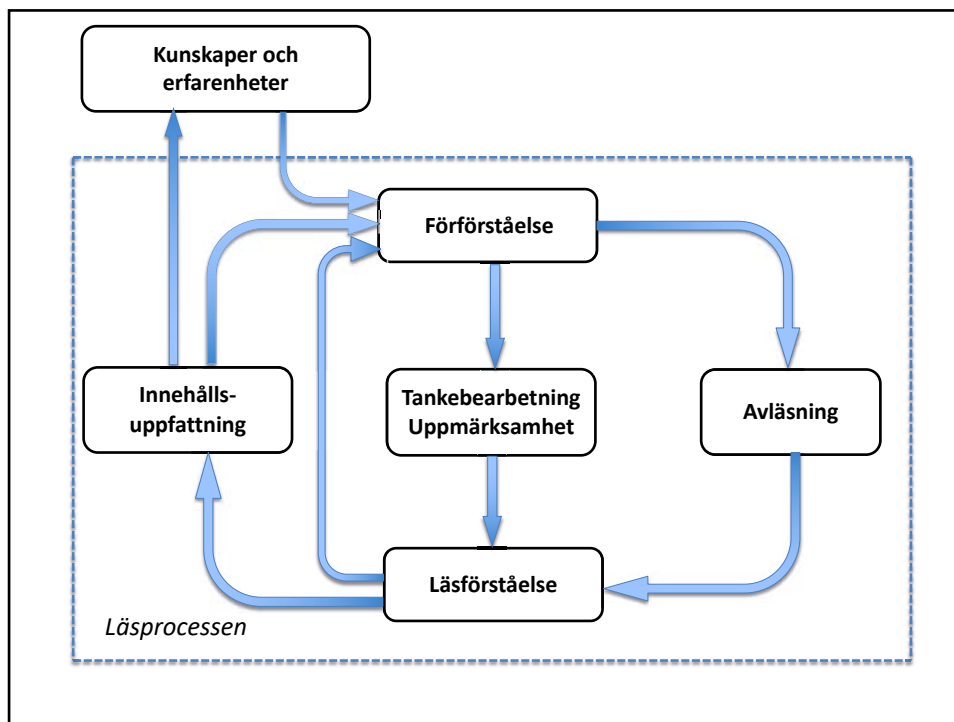
26

Baka
Baka sig
Baka sig en kaka
God _ _ _
God _ _ _

27

Potatismos
Äppelmos
Plåttermos

28

29

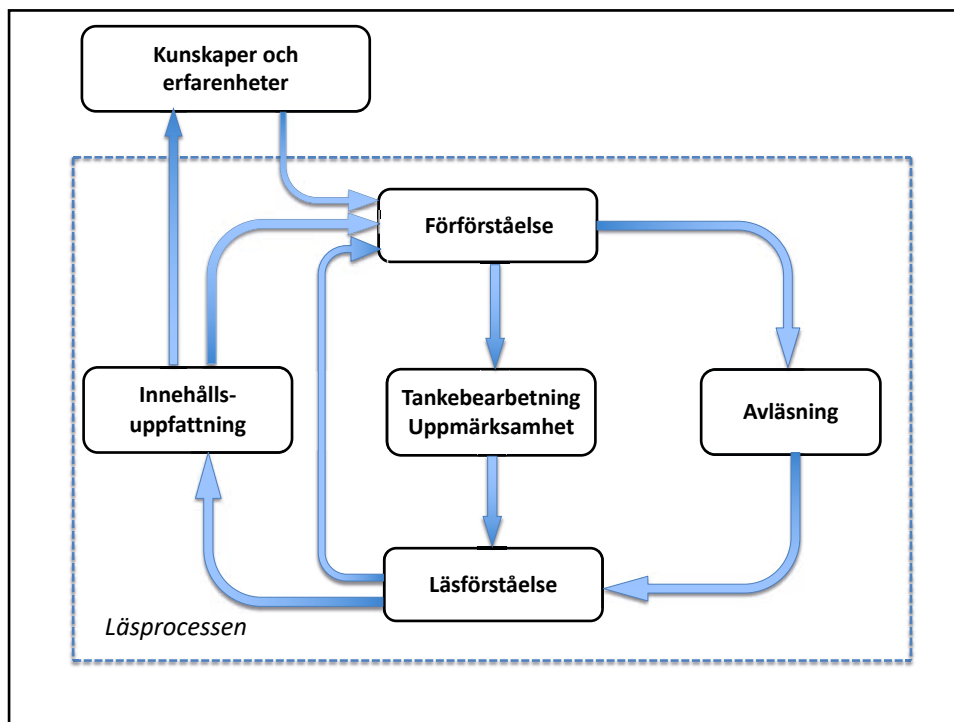
30

”Hela proceduren är egentligen ganska enkel. Först fördelar man enheterna på olika kategorier. En enda kategori kan naturligtvis vara tillräcklig om man inte har alltför mycket att arbeta med. Om man måste ge sig iväg till ett annat ställe, beroende på brist på egna resurser, så är det nästa steg; om inte så är förberedelsearbetet nu över. Det är viktigt att man inte överorganiserar saker och ting. Detta innebär i det här sammanhanget att det är bättre att göra få saker genast än att samla på sig för många. På kort sikt verkar detta måhända inte särskilt viktigt men komplikationer kan lätt stöta till. Och misstag kan bli dyrbara också. I början verkar kanske hela proceduren invecklad. Men snart är den bara en detalj bland många i vårt vardagsliv. Det är svårt att se ett slut på den här verksamheten i någon nära framtid, men sådant vet man å andra sidan så litet om. Sedan proceduren är fullbordad fördelar man på nytt materialet i olika grupper. Därefter kan det återföras till sina respektive platser. Så småningom kommer de på nytt att användas och hela arbetscykeln måste upprepas på nytt. Men detta är ju å andra sidan bara en del av vårt liv.”

31

Att tvättar kläder

32

33

Vygotsky

- Läsning en kulturell artefakt
- — en kulturprodukt.
- Läsningen förutsätter kulturkompetens, teoribakgrunden till "förförståelse".
- Skriftspråklig förmåga skapar artefakterna abstrakt och hypotetiskt tänkande.
- Läsning lärs funktionellt i samspel med den kultur individen befinner sig i.
- En kommunikativ förmåga som lärs genom kommunikation.

34

Chomsky

- Läsning är ett språkligt fenomen och en vidareutveckling av den språkliga förmågan.
- Både språklig förmåga och språkligt lärande är förståelse styrt.
Dvs läsning är en förståelse styrd process

35

Chomsys teori i praktik:

Eilngt en uneörnsking på ett egnskelt uivtnierset så seplar det inegn rlol i vieklñ odrnng bksortnävea i ett ord såtr i, det edna som är vtikigt är att fsötra och ssita bavstoken såtr på rtät patls. Rseetn kan stå hlelur om blluer och man kan ädnå lsää tetxen uatn porbelm. Dttea broer på att vi itne leäsr vjrae bkosatv för sig, uatn odern som hlehet.

36

Teorier om språk

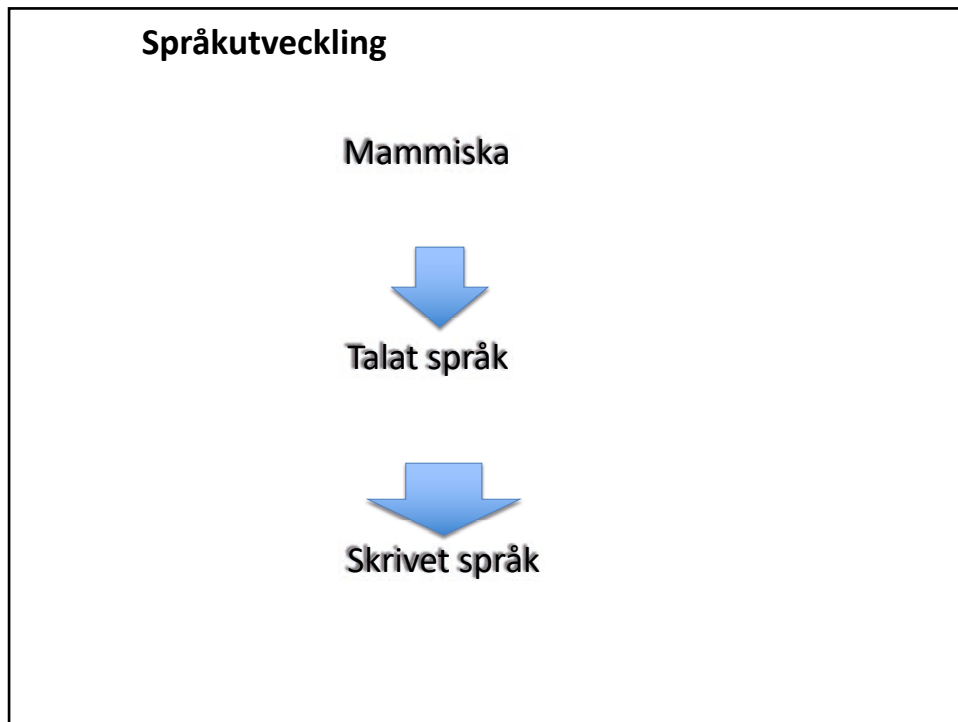
- **Nativism Chomsky** Medfödd språkförmåga
- **Kognitivism Piaget** Tänkandet utvecklar språket
Vygotsij Språket utvecklar tänkandet
- **Behaviorism Skinner** Operant beteende, stimuli —
respons (inga självständiga initiativ)
Linell Människans språk kap 3, 4 och 5

37

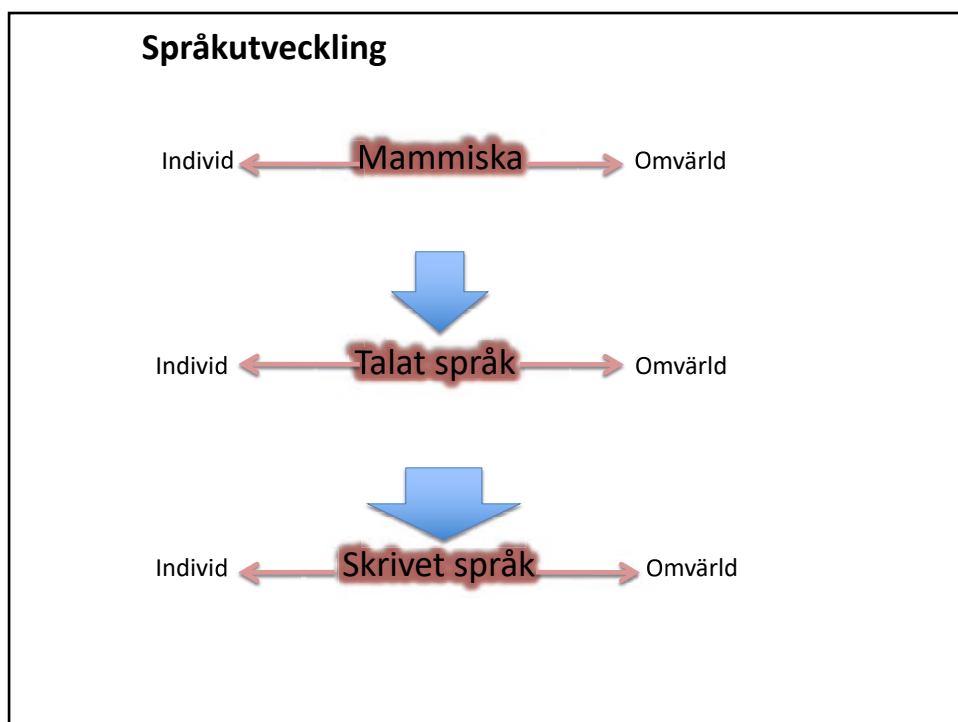
Läsning blir då ett språkligt fenomen som lärs
som andra språkliga förmågor.

Vad innebär det ?

38

39

40

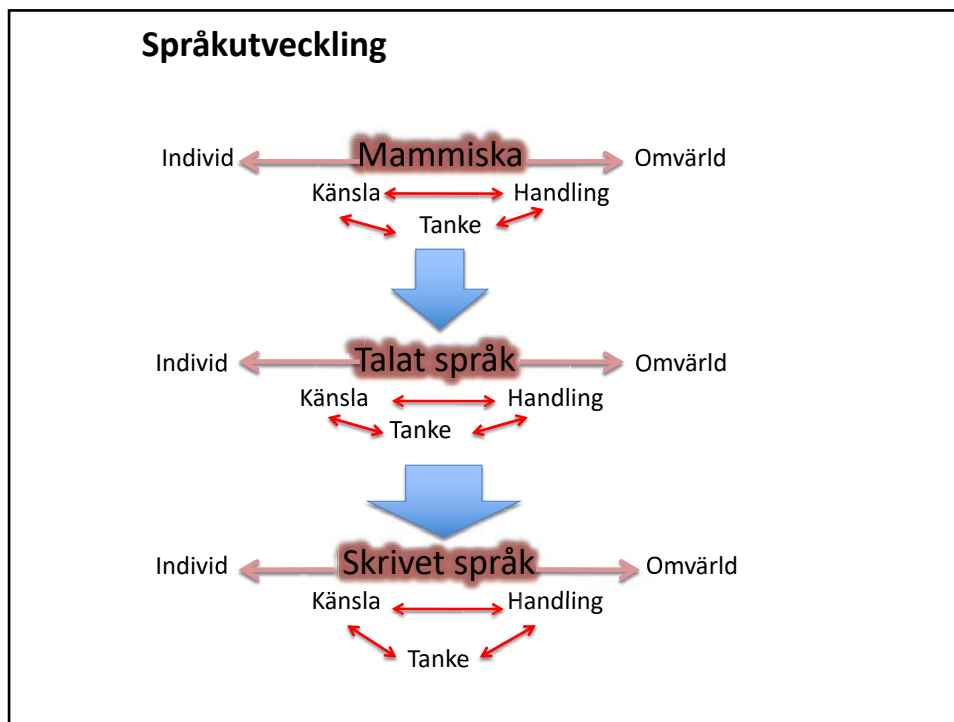
Benämna världen

- a. Förstår ord.
- b. Pekar + 1 ord.
- c. Sätter ord på det som sker med hjälp av en pedagog.
- d. Sätter själv ord på/för det som sker, man har, något är.
- e. Sätter själv ord på det som har hänt.
- f. Sätter själv ord på det som skall ske.
- g. Sätter själv ord på/för känslor.

41

Läsning är en förståelsestyrd process

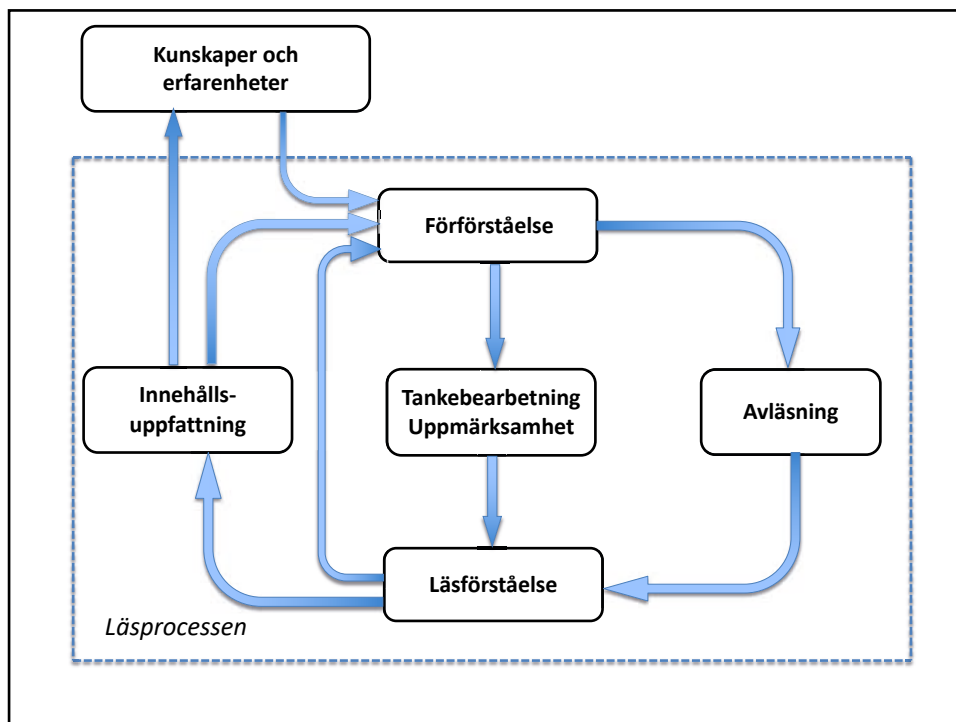
42

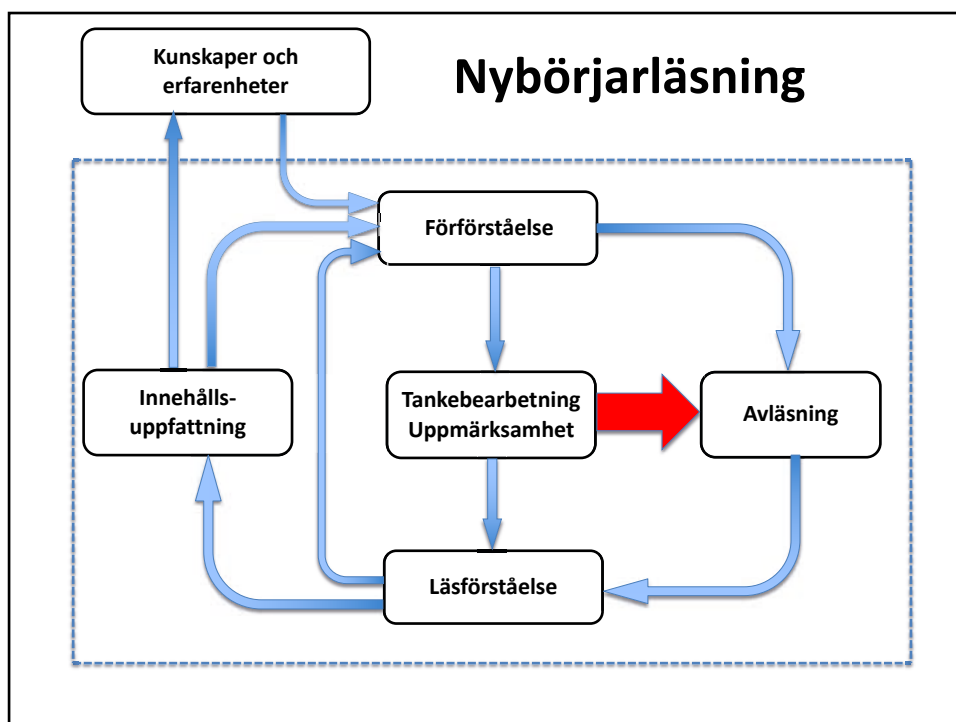
43

- Detta perspektiv blir ett annat sätt att förstå tidig läsning 2 - 4 år.

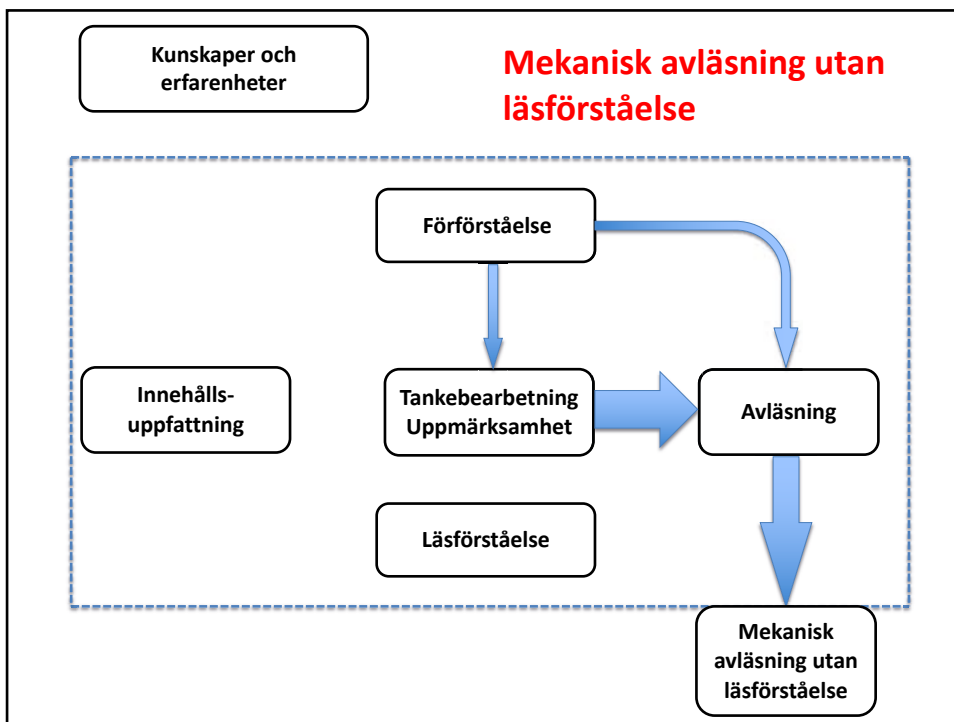
44

45

46

47

Det jag försökte tillföra

ABSTRAKTIONSTEGEN
Läs vägled!

VIII. Abstraktion
VII. Uppfattning
VI. Innehålls-uppfattning
V. Avläsning
IV. Tankebearbetning Uppmärksamhet
III. Förförståelse
II. Läsförståelse
I. Kunskaper och erfarenheter

Kunskaper och erfarenheter

Förförståelse

Innehålls-uppfattning

Tankebearbetning Uppmärksamhet

Avläsning

Läsförståelse

Läsprocessen

bo.sundblad@gmail.com

48